

ernationale
Duitschland
smokkelarij
nijnt", ver-
er vijanden
gevaarlijker
eiders voor
en kwalite-
an de „Be-
nste kwaad
rediking en
nde en ge-

le „leer der
elke „hoop
Hij spreekt
verheft den
cht om zijn
geplaatst is.
er van do-
en; dat ge-
anders als
er aanvalt.
Woord, dat
leeds scher-
nberg, voor
het belang-
ogenaamde
dien strijd

et geschrift,
der tactiek

B. t. B.

UNST

het leven. —
Amsterdam.

ts, waar wij
chen uit het
neigingen
ereenkomst,
n bijzonder-
e geestelijke
anders.
predikant in
gaat daarin
zintuig, die
beter wor-
nen zien, die
demonische

g geven aan
vader geërfd
sten. In het
n. Hij wordt
g ziek werd.
t meer kon
ten dood bij
ij met hem
al verzetten.
od te zullen
ood weggaat
t de dokter,
loof daarin,
dus ook dan
ijn werk met

ristelijke van
et zichtbare
k.

is nogal on-
t, heeft van
fchrik voor
elijke dame,
schandelijk
1 zijn leven,
huwde voor

op een aan-
fientje, wier
Het meisje,
n der ouders
dokter te trou-
verlaten. Zij
het verleden

ik blijkt ele-
akkig zullen
begrijpt haar
ningen doen
lat zij na de
eel aan deze
u begint een
rijd om zijn
idealisme te
zijn vrouw,
te stad weet
dat de inzet
t kind. Daar-
ge scheiding
e bekwaam-
t als dokter.

Ieder wil hem, den geleerden en kundigen arts, tegen wien de dood blijkbaar niet is opgewassen. Vrouw en kind gloriëren door den roem van man en vader.

Maar dan komt ineens de crisis.

Het blijkt hem dat zijn vrouw arme patiënten afschrikt door enorm hooge rekeningen, maar bovendien nog de menschen wegstuurt van de deur als ze toch nog komen. Nu sterft een patiënt, om wie hij vroeger met den dood gevochten had. In een hevige scène lijkt het, dat de dokter zal overwinnen, en dat hij om zijn werk, zijn vrouw zal dwingen anders te worden. Maar niet hij wint, want ineens is de stad vol met het gerucht over het verleden van zijn vader, die jarenlange gevangenisstraf had ondergaan, omdat hij zijn artsdiploma gestolen had, toen hij uit armoede niet verder kon studeeren.

De dochter wendt zich nu van haar vader af, op wien zulk een schande rustte. De moeder kiest de partij van haar dochter, ja bijna de heele stad keert zich tegen den beroemden zoon van een misdadigen(!) vader. Bijna niemand groet hem meer, men ontwijkt hem als men zijn hulp kan missen.

Hier komt de schrijver natuurlijk tot het keerpunt van zijn boek. De dokter op het hoogtepunt van zijn roem als arts, gelukkig door de liefde van vrouw en kind, staat ineens totaal alleen, wegens een tientallen jaren geleden misdaad met de zegenrijkste gevolgen, van zijn vader. Geloof de lezer niet, dat zulk een stemming in een stad, ja zelfs in het land, zooals later blijkt, kan ontstaan tegen een man van onbesproken gedrag, zóoveel jaren na het gebeurde, dat goed bezien geen misdaad was, maar een bedrog dat honderden het leven heeft doen behouden wegens de buitengewone bekwaamheid van den fiktieven dokter, dan is het heele verhaal niet voor hem geschreven. Immers het geheele vervolg is dan onmogelijk voor hem.

De dochter toch, wil niet langer in het huis blijven van haar vader, die zulk een vader heeft gehad. De moeder blijft slechts uit plicht bij haar man, volgt hem zelfs terug naar de oude praktijk, en omdat ze nu toch onmogelijk zijn geworden in de stad en omdat de man dien zij vroeger had opgegeven voor den dokter, nu burgemeester is in het plaatsje en dus troost en aanzien kan verleen.

De dokter geeft zich weer aan zijn arme patiënten, en herkrijgt het idealisme voor zijn beroep. Met vrouw en dochter duurt de strijd om het leven voort in verscherpte mate. De ouders van haar verloofde eischen dat zij uit het huis van haar vader zal gaan, omdat haar grootvader een valsch artsdiploma had. Dat wordt den gekwelden man toch te veel en hij zegt moeder en dochter eens goed de waarheid. Dezen besluiten nu saam weg te gaan.

In dezen tijd sterft de schoonzuster van den dokter, de vrouw, die hij als meisje had veroverd op den dood. Nu kan hij haar niet helpen. Wanneer hij zoo absoluut alleen schijnt te staan, en eenzaam het huis wil ontvluchten, komt er uitredding. Zijn dochter heeft, bij het verlaten van het ouderlijk huis, nog even een vriendin opgezocht, patiënte van haar vader. Van deze hoort ze, wat deze voor zijn zieken is, en wat het leven ischt. Ontroerd, en onder den indruk van haar liefdeloosheid snelt ze naar huis terug, nog juist op tijd om haar vader terug te houden. Zij geeft haar trotschen verloofde nu op, voor haar vader, ziet een goede toekomst voor zich in haar eigen huis en hoopt dat haar moeder zal terugkeeren, als ze ziet dat God vader en dochter zooveel geluk geeft.

Ik besprak het verloop nog al uitvoerig, om te laten zien, dat zulk een Christelijk Duitsch boek, althans anders is, dan wij het gewoon zijn. Het Christelijk geloof houdt er zich in verscholen, vooral bij twee sterfbedden. Uit het leven der menschen blijkt het niet. Het zesde zintuig, de strijd tegen den dood, die het moet afleggen tegen den dokter, die blijkbaar ieder kan redden als zijn wilskracht maar niet ondermijnd wordt, de strijd tegen booze geesten, die men kan verjagen door groote liefde, nemen een veel grooter plaats in dan de kracht van het geloof. De plotselinge goede afdloop, waardoor de dokter zijn dochter alvast teruggewonnen heeft, geeft toch wel, ondanks het zeer ongemotiveerde verloop, een zekere bevrediging. We gunnen den man een volkomen overwinning in den strijd om het leven en de liefde van vrouw en kind, want hij moest wel onmatig veel lijden om een fout van zijn vader, niet alleen jaren geleden begaan, maar van zulk een aard, en met zulk een goede bedoeling en resultaat ook, dat wij ons onmogelijk kunnen voorstellen, dat een kleindochter daarop nog wordt aangezien. Misschien weer verschil van geaardheid bij onderscheiden volken. Duitschers nemen sommige eerezaken zwaarder op dan wij.

Ziet men van deze dingen af, die misschien niet geheel de schuld van den schrijver zijn, dan heeft men hier een niet onchristelijk, maar evenmin echt christelijk verhaal. In zijn opzet en uitwerking is het een boek vol gebeuren, een interessant verhaal.

Gr.

H. S.

UIT DE HISTORIE

Kuyperiana.

IV.

Nog veel „mooler“ is wat we in No. 491 vinden! Men leze en kijke:

Vraagt men nu voorts waarom zulk een Hierarchisch Bestuur steeds getakt moet zijn, dan ligt ook hierop het antwoord voor de hand.

Neem h.v. de kerken in Hilversum, Weesp of Bussum, hoe worden die bestuurd?

Door het rad van haar Kerkeraden alleen?

O, in het allerminst niet.

Neen, er staat over elk dezer kerken een Bestuur saamgesteld uit vier raderen.

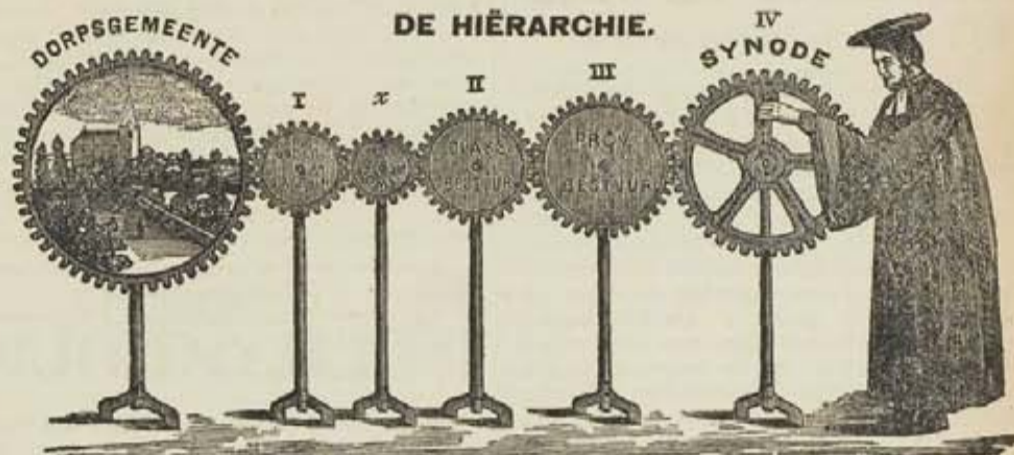
Eerste rad is de Kerkeraad.

Maar in de tanden van dit eerste rad vat een ander Classicaal rad: het Classicaal Bestuur.

In dit tweede rad vat weer een derde rad: het Provinciaal Bestuur.

En eindelijk in dit derde rad vat weer een vierde rad: de Synode.

Stel het u voor in dezer voege:

Rad I. Ouderlingen en Diakenen.
Rad II. Classicaal Bestuur.
Rad III. Provinciaal Kerkbestuur.
Rad IV. Synode.
Rad x. De Dominee.

Al het idee alsof men onder zijn eigen Kerkeraad, mits die goed was, veilig en onschuldig verkeeren kon, is dus pure illusie.

Neen, over elke kerk staat dit Vierradsbestuur, en als het er op aankomt (dit heeft de uitkomst nu overtuigend en voldoende geleerd), dan wordt het kleine rad van den Kerkeraad altoos en onveranderlijk door de machtiger raderen van het Classicaal, Provinciaal en Synodaal Bestuur gedwongen of verwrongen.

En dit nu heeft de Hierarchie noodig.

Dit gecompliceerde raderwerk.

Zulk een vertakt bestuur.

Immers elke Hierarchie is nabootsing van de wereldlijke Overheid, en zoo door raderen geregeren, dat doet immers de Koning ook. Die heeft ook een plaatselijk rad in zijn Burgemeester. Een Provinciaal rad in zijn Commissaris des Konings. En dan een landrad in zijn Minister van Binnenlandsche Zaken.

Zonder die vertakking zou de schare der geloovigen gedurig tegen de ambtsdragers ingaan en het winnen kunnen. En daarom moet die vertakking, moet dat stel van raderen er zijn aangeschroefd, om met één centraal drijftrad, heel de schare, al het land door er onder te houden.

En zeg nu niet: „Ja, maar gij teekendet de drijving van deze raderen juist verkeerd, want niet de Synode drijft de Kerkeraden, maar uit de Kerkeraden komt de Synode“; want dit schijnt ook zoo, maar het is zoo niet.

Of hebt ge er niet op gelet, dat tusschen Rad 1 en Rad 2 nog een klein keerrad in zit geschoven, en dat daarin staat: de Dominee?

Welnu, die ééne Dominee is de spil van heel dit Hierarchisch stelsel.

Want het is volkomen waar, dat de Kiescolleges Ouderlingen en Diakenen kiezen en ook volkomen waar, dat op een dorp de Dominee als één tegen vier of zes staat.

Maar, zoo ge denkt, dat daarom de Ouderlingen en Diakenen den Dominee overstemmen kunnen, vergist ge u ganschelijk.

Ziehier de kunstmiddeltjes, die dit onmogelijk, en die omgekeerd den Dominee alvermogend maken in zijn dorp.

1o. Bijaldien de stemgerechtigde leden als Ouderlingen en Diakenen mannen benoemen, die in strijd met Dominee's inzichten de heerschappij van Koning Jezus in Zijn Kerk willen handhaven, dan verklaart de Dominee, dat deze broederen beroerden zijn, „weerstrevers van kerkelijke verordeningen“; klaagt ze bij Rad 2 aan; en is vooruit zeker, dat ze dan ook niet bevestigd worden.

2o. Als voorzitter van den Kerkeraad weigert hij, bijaldien er toch nog soms lastige lieden in den Kerkeraad inslopen, elk voorstel, dat hem niet aanstaat in behandeling te brengen, en ketst daarmee al wat hem niet gevalt.

3o. Als ook zoo nog bij vergissing iets is doorgelipt, dat niet naar Dominee's zin is, maakt Dominee er „een geschil“ van. Zoodra nu Dominee zegt: „ik maak er een geschil van!“, kan de zaak voorshands niet doorgaan. Dan komt dit geschil bij Rad 2. En wederom is Dominee er zeker van, dat Rad 2 hem in het gelijk stelt.

En 4o. als ook zoo Dominee er nog niet in mocht

geslaagd zijn, om een geheel slaafschen Kerkeraad te erlangen, waarmede hij precies doen kan wat hij wil, dan klaagt hij de lastigen onder zijn Kerkeradsleden eenvoudig aan, dat ze niet bij hem kerken, dat zij verstoorders der rust zijn, of iets dergelijks. Zoo komt Rad 2 en schorst ze voorloopig. En legt de lastige man het hoofd niet in den schoot, dan maakt Rad 2 hem doodleuk af, en de kerkelijke boosdoener wordt afgezet, ontzet en er uit gezet.

In minstens 1000 van de 1200 kerken is de Dominee dus de man, die het rijk alleen inheeft; tegenover wien de Ouderlingen en Diakenen eenvoudig als machteloze poppen zitten; en hij, hij alleen is het, die heel den Kerkeraad, en door dezen heel de gemeente drijft.

Doch, zult ge zeggen, er zijn toch ook betere Dominees; die de zaak geestelijk opvatten; en eerbied voor hun Kerkeraad hebben. En dat is ook zoo.

Daarom bespreken we ook dit geval een volgend maal afzonderlijk.

Thans bepalen we er ons toe, het dusver gevondene aldus te resumeeren:

Onze kerken zijn in tweeën gesplitst, t.w. in Ambtsdragers en Gemeenteleden.

Onder deze Ambtsdragers telt alleen Dominee met en zijn de overigen nul in het cijfer.

Deze Dominees, die als Hieroi over de Gemeente heerschen, doen dit in een vertakt Bestuur, met vier raderen.

En eindelijk deze raderen zijn zoo in elkaar gezet, dat men in 1000 van de 1200 kerken, met één wrong of draai aan de kruk van het rad in Den Haag heel de Kerk omzet.

H.

C. V.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Voorlichting?

Ik meende er een goed werk aan gedaan te hebben, den vorigen keer eens iets mee te deelen uit het Jaarverslag omtrent den toestand van ons onderwijs. We zijn er in onze kringen toch wel van overtuigd, dat het onderwijs aan onze kinderen een zaak van hooge beteekenis voor ons volklevens is. Daar is altijd veel werk van gemaakt. Ook in het politieke leven is over het onderwijs altijd heel wat te doen geweest.

Nu ben ik een beetje geschrokken van wat ik in de Nieuwe Prov. Gron. Courant las. De Redactie van dat invloedrijke blad in het Noorden van ons land vindt het zoo verkeerd, dat in dat verslag door de Inspecteurs wordt gerapporteerd, dat de toestand van ons onderwijs door den druk der omstandigheden er niet beter op wordt. Dat hadden de Inspecteurs niet mogen publiceeren, want daardoor oefenen ze feitelijk critiek op de daden van de regering en daartoe hebben ze als ambtenaren niet het recht. Wanneer ze zoo iets deden onder een fascistisch bewind, dan zou de kogel hun deel zijn.

Daar zit ik nu met mijn doorgegeven mededeelingen. Maar er zijn hier toch wel een paar dingen, die mij niet helder zijn.

Vindt de redactie van genoemd blad het nu jammer, dat ons volk met den waren stand van zaken op de hoogte gebracht wordt? Mag het niet gezegd worden, dat de klassen te groot zijn, dat de organisatie van menige school niet meer mogelijk zou zijn, zonder de kweekeling met akte, die hij een volledige dagtaak, met volle verantwoordelijkheid voor een klas, nog niet den titel van onderwijzer heeft en allerminst een behoorlijk salaris ontvangt? Ik had eerder van het blad verwacht, dat het ijverig zou meehelpen, om deze toestanden te signaleeren en te doen verdwijnen. Ik kan in deze publicaties zakelijk geen kwaad zien.

En dan nog iets over de Inspecteurs.

Deze zijn verplicht, jaarlijks een verslag over den toestand van het onderwijs in hun Inspectie te rapporteeren. Deze rapporten worden door de Hoofdinspecteurs verwerkt en eindelijk wordt het Jaarverslag door de Regeering gepubliceerd. Deze kan dus weglaten, wat ze niet dienstig oordeelt

ter algemeene kennisgeving. Hoe nu die Inspecteurs zich hier vergalopperd kunnen hebben; waardoor die het verwijt verdienen, dat ze hun plaats niet kennen; door den Minister moeten worden terechtgezet, dat alles is mij niet duidelijk geworden. Ik dacht, dat de Inspecteurs veeleer een verwijt verdienen zouden hebben, wanneer ze den duidelijken achteruitgang van ons onderwijs hadden verzwegen.

Neen, ik kan het tot mijn spijt niet met de N. P. G. C. eens zijn. Men moet in onze kringen niet bang worden, om de ware toestanden bij ons onderwijs te zien belicht. Rechts is altijd de zijde geweest, waar men voor het gezonde volksonderwijs heeft gelijverd en waar men altijd ons volk heeft doen meeleven met het onderwijs aan de kinderen. Moet dat zoo niet blijven, of moet de voorlichting ophouden en daardoor ook het meeleven afgesneden worden?

Gr.

G. MEIMA.

HET BOEK VAN DE WEEK

Een verklaring van de Kerkenordening.

Korte verklaring van de Kerkenordening, door Ds Joh. Jansen. Tweede vermeerderde en herziene druk. — J. H. Kok, Kampen.

In zijn Voorbericht voor dezen tweeden druk schrijft Ds Joh. Jansen: „De verdere studie van ons Gereformeerd kerkrecht sinds de vorige uitgave vorderde, dat ze bij de voornaamste artikelen eenige verandering en uitbreiding onderging. Ook moest het nieuwe artikel 84 toegelicht worden. Overigens is de indeeling en wijze van behandeling dezelfde gebleven”. Daaruit kunnen we weten, dat deze tweede druk niet onbelangrijk van den eersten afwijkt: „bij de voornaamste artikelen eenige verandering en uitbreiding”. Dit staat in verband met sommiger wijziging van kerkrechtelijke beschouwingen sedert plm. 1926, met welke ook Ds Joh. Jansen meegegaan is. Het blijkt b.v. uit wat hij schrijft op blz. 326. Daar zegt hij, dat Voetius op de vraag: „Of aan een synode of classe, d.i. aan een samenkomst van meerdere kerken, welke onderling met elkander in correspondentie (kerkverband) staan, de macht van excommunicatie toekomt?“, antwoordt: Ja, in die en die gevallen. En hij schrijft dan, dat Voetius als grond daarvoor opgaf: „Want indien de sleutel der tucht aan één particuliere en plaatselijke kerk of haar kerkeraad gegeven is, waarom zou hij dan niet gegeven zijn aan een eenheid van kerken en kerkeraden, waarin de kerkeraad der plaatselijke geïncorporeerd is”.

Blijkbaar heeft Ds Jansen niet gemerkt, althans stelt hij hier niet in het licht, wat anders noodzakelijk ware geweest, dat Voetius hier eene logische fout maakt. Want elke kerkeraad heeft de sleutelmacht wel over zijne eigen kerk, niet over eene andere. En wanneer nu onderscheidene zulke kerkeraden samenkomen, hebben zij elk voor zich de sleutelmacht wel over eigen kerk, niet over eene of meer andere. Hier is het dus weer de fout, dat men redeneert alsof 10 of 20 of 100 × 0 ware = 1 of een hooger cijfer, inplaats van = 0.

Zou bovengenoemde redeneering van Voetius-Jansen kunnen opgaan, dan moest het zijn, dat de regeer-ouderlingen eener plaatselijke kerk tevens ambtsdragers waren van alle andere kerken van haar classicaal of synodaal ressort. Wat Rome van den paus zegt, n.l. dat hij ambtsdrager is van de geheele kerk, zou dan moeten gelden van alle regeer-ouderlingen onzer Gereformeerde Kerken: ergens ouderling is dan overal, in alle kerken, ouderling.

Deze beschouwing moet dus logisch voeren tot eene wijziging van de Gereformeerde beschouwing omtrent het ambt in de plaatselijke kerken. Of anders moet deze laatste leiden tot wijziging van zoodanige voorstelling van tucht oefening over plaatselijke kerken door classis of synode.

Behalve eene dergelijke fout, wordt nog eene tweede soortgelijke logische fout gemaakt op blz. 352/353 inzake art. 85 (oude nummering 84) K.O., waar, naar Voetius, aldus geredeneerd wordt: „Het eene beginsel, dat er gelijkheid zal zijn tusschen de ambtsdragers in den kerkeraad, zoodat geen dienaar over een anderen dienaar heerschappij mag voeren, sluit het andere beginsel niet uit, dat de ambtsdragers gezamenlijk hun macht in den kerkeraad samenbrengen en van Christus' wege zich vrijwillig aan de bindende besluiten van den kerkeraad onderwerpen, behoudens recht van appel. Evenzoo sluit het beginsel der gelijkheid tusschen de kerken onderling, zoodat de eene kerk niet over de andere kerk mag heerschen, niet uit het andere beginsel, dat de kerken vrijwillig haar gezag in classen en synoden samenbrengen en gezamenlijk bindende besluiten nemen over een bepaalde kerk, waaraan deze zich heeft te onderwerpen behoudens recht van appel”.

De bedoelde fout zit hier in de vergelijking van kerkeradsleden onderling en classiskerken onderling. Want er wordt hierbij vergeten, dat elke ouderling ambtsbevoegdheid heeft over de geheele

gemeente, welker ambtsdrager hij is, ook over zijne medeambtsdragers, predikanten en mede-ouderlingen; vgl. K. O., art. 16, 23. Zie ook het Formulier ter bevestiging van ouderlingen. Maar geene enkele Kerk heeft ambtsbevoegdheid, zeggenschap, over eene andere Kerk; vgl. K.O. art. 85 (oud: 84).

We kunnen het merken, met onze kerkrechtelijke studiën zijn we wat van den goeden weg. We moeten van het historisme, het behandelen van wat onze vadersen in kerkelijk opzicht gedaan en geleerd hebben, als normatief, als regel voor ons kerkelijk handelen, terug naar de studie der Heilige Schrift ook ter zake van het kerkrecht. En voort moeten we van de studie van afgeleide punten en redeneeringen, ook bij onze vadersen, terug tot de studie der grondbeginselen, om dan verder van die uit te redeneeren, en eventueel ook critiek te oefenen, voorzover noodig evenzeer op het doen en leeren onzer vadersen.

Blijkbaar had Ds Jansen zijn boek al persklaar, voordat de dissertatie van Dr M. Bouwman uitkwam. Daarom heeft hij er nog een viertal bladzijden *Addendum et emendandum* aan toegevoegd, waarin hij correcties naar deze dissertatie aanbrengt, op een ander punt zijne meening handhaaft, of ook slechts refereert.

Al kan men aldus bezwaren hebben tegen voorstellingen en beschouwingen in dit werk, dat behoeft de erkenning niet terug te houden, dat het een handig en gemakkelijk boek is, waarin gemakkelijk iets, dat ons kerkelijk samenleven betreft, kan worden nagezien, en waaruit desbetreffend allerlei leering kan worden verkregen.

S. GREIJLDANUS.

PERSSCHOUWING

Over de jongste brochure van Prof. Hepp.

Verscheidene stemmen lieten zich reeds hooren. Ds J. D. Wielenga schrijft in „Franeker Kerkbode” (nadat hij heeft geciteerd Prof. Hepps bede om toch met hem te bouwen!):

Men wrijft zijn oogen uit, als men zoo iets leest! Eerst worden mannen als Ds de Graaf van Amsterdam en Prof. Schilder (al worden hun namen niet genoemd) als brekers en vernielers voorgesteld, 90 bl. lang, en dan worden zij opgeroepen met Prof. Hepp mee te bouwen; dat wil dus zeggen, eerst het te erkennen, dat zij droevig gedwaald hebben, en dan zich plaatsen op het standpunt van Prof. Hepp, wien dan natuurlijk de leiding van den bouw is toevertrouwd. Alleen als ge bouwt als Prof. Hepp is het goed, en geen „afbraak”.

Inderdaad, men wrijft zijn oogen uit. Over Ds de Graaf wordt, als hij handelt over een „uitlooper” van de genade, die in Christus is, ach en wee geroepen: deformatie. Als Dr Kuyper in de Encyclopaedie het heeft over de palingenesie, die organisch inwerkt op de menscheid (II, 131), of als hij Christus het generale subject der wetenschap noemt, hetwelk organisch in de denkende individuen leeft, dan wordt een poging mijnerzijds om, zonder Kuyper-verkettering of iets dergelijks, in een wetenschappelijke kring over die dingen (die al sedert het begin dezer eeuw aan de orde zijn gesteld in de kerken!), eens te gaan praten, dadelijk door Ds Hagen, en door Dr Steen en door den anoniemen Persschouwer van het „Calv. Wkbl.” als „breken” gedoodverfd. En als Ds de Graaf dingen zegt, die heel wat minder verre strekking hebben dan Kuyper's uitlatingen, dan wordt er van deformatie geroepen door iemand, die van twee wallen eten wil: een brochurereeks, en een synodale commissie. In wat voor wereld leven we toch?

Ds Wielenga besluit:

Ik heb steeds gemeend in mijn onnoozelheid, dat hetgeen b.v. Prof. Schilder schreef opbouw was; dat hij verschillende misvattingen o.a. van Dr Kuyper wat sterk accentueerde, was allerminst afbrekerij, maar ruimte maken voor verdere ontwikkeling.

En voort zegt Prof. Hepp terecht, dat hij zijn brochure alleen polemisch heeft laten zijn; de vingerwijzingen, in welke richting verdere ontwikkeling behoort te worden gezocht, zijn al heel weinig. Het spijt ons, dat Prof. Hepp in deze brochure niet veel anders deed dan afbreken, en nog eens weer afbreken; gebouwd heeft hij hier niet.

Ds W. W. Meynen (Dordrecht) schrijft in „Dordtsche Kerkbode”:

Daarom doet het pijn als Kuyper oppervlakkigheid wordt verweten, en gezegd, dat zijn „Gemeene Gratie uit een oogpunt van schriftbewijs een zijner minst geslaagde werken is” enz.

Wat die pijn betreft, ze is gemakkelijk te genezen, behalve dan natuurlijk als de pijn drager zichzelf het leven moeilijk maakt, door te generaliseeren, zooals hier. Overigens vreezen wij, dat inzake Kuyper's verbondsbeschouwing het pijnstillende door Ds Meynen nog te weinig opgemerkt is, anders zou hij niet opgemerkt hebben:

Wij hebben wel onze bemerkingen op dit geschrift, maar die betreffen bijkomstige dingen, b.v. lijkt ons de tekst voor Gods Vaderschap uit het O.T. niet passend, want hier gaat het tegen het bondsvolk. Ook ware het goed geweest te zeggen, wat Prof. H. onder

genade voor den val verstaat. En zoo is er meer, waar bij wij een aantekening maakten. Maar het geheel is uitnemend en leerrijk.

Ook wij spreken den hartgrondigen wensch uit, dat hier klaarheid en overeenstemming kome, waarmee ons kerkelijk leven bijzonder gebaat is.

Want dat Prof. Hepps verbondsbeschouwing heel anders is dan die van Dr Kuyper, toonden we aan. Maar Ds Meynen vindt volgens eigen woorden dergelijke verschillen tusschen Kuyper en Hepp maar „bijkomstige” zaken. Waarover ik anders denk...

Ook Dr van Es heeft blijkbaar grooten vrede met Prof. Hepps polemieek tegen de meening der gereformeerden inzake het tweezijdige verbond:

Men bemerkt het op iedere bladzijde, hoe hier de „meester” aan het woord is, die de stof waarover hij spreekt, door en door kent, en beheerscht, de Gereformeerde theoloog, in het gereformeerde denken en weten doorkneet. Geheel de sfeer, waarin we in dit geschrift ademen, is zoo door en door gereformeerd, dat reeds daarom de lezing er van een gedurige verkwikking is.

Het citaat is uit „Geref. Kbl. Leeuwarden”. De protectie, die Dr van Es aan de brochure van Prof. Hepp geeft, zou even zorg kunnen wekken, als men denkt aan het feit, dat Prof. Hepp stellig bestrijdt, wat ik van plan ben, onder toezicht van Dr van Es, als curator niet alleen der V.U., maar ook van de Theol. School, te leeren: dat het verbond tweezijdig is. Maar, al moge dan — helaas — op dit punt Dr van Es van de geref. dogmatiek en van mij verschillen — dat volgt wel uit het eerste citaat — er is toch hoop, dat onder zijn lofprijzing door nog eenige plaats blijft voor wat meer respect voor de opinie der door Prof. Hepp bestreden, dan bij dezen zelf leeft. Immers, Dr van Es merkt ook nog op:

Er blijven bij dit leerstuk vragen open, welke om nadere bezinning roepen. Een een van de voornaamste is wel, zooveel wij het zien, naar de verhouding van de algemeene genade tot het kruis van Christus. Is er geen genade zonder voldoening, dan moet er ook voor de algemeene genade een verdienende oorzaak zijn. Dit behoeft nog niet daartoe te leiden, dat de algemeene en de bijzondere genade worden vereenzelgd, gelijk in de opvatting welke Prof. Hepp o.i. terecht bestrijdt. Daarbij wordt o.i. te zeer de genade „materieel” gedacht. Genade wijst allereerst op de gezindheid Gods tegenover het schepsel, hoewel we het woord ook wel gebruiken van wat van zulk een goede gezindheid de vrucht is.

Ds S. J. Popma geeft in „Amersf. Kb.” een uitvoerige bespreking:

Deze brochure komt in de serie „Dreigende Deformatie”, waarin brochure 2 en 3 gaven een reeks felle beschuldigingen aan het adres van sommigen onzer leidlieden. Afwijking werd geconstateerd van de meest fundamentele punten, zelfs der 12 geloofsartikelen, zoodat geen andere conclusie mogelijk is dan deze: of Prof. Hepp moet zijn beschuldigingen intrekken of de kerk moet overgaan tot 't uithannen van menschen, die in zulke ketterijen volhardden.

Wel was de reactie op deze brochures in de kerken gelukkig van geruststellende aard en werd met de stukken aangetoond, dat door Prof. Hepp allerminst 't beweerde bewezen was, maar 't feit blijft, dat deze 4e brochure verschijnt in de schaduw van de vorige.

Bovendien komt deze brochure na 't synodebesluit, dat, hoe men er overigens over denken moge, uitging van de gedachte, dat er geen enkele reden tot verdenking van sommigen aanwezig was en daarom ook niemand in staat van beschuldiging stelde, maar menschen van verschillende zienswijze als volkomen gelijkgerichtig in één commissie verenigde om een volgende synode van advies te dienen.

Onder deze omstandigheden had de aanklacht achterwege moeten blijven. Temeer nu gebleken is, dat 'n enkele leerling reeds verder ging dan de leermeester en niet meer sprak van dreigende, maar van aanwezige deformatie.

Tegen de methode heeft Ds Popma bezwaar:

Wel duidt Prof. Hepp de gedachten van zijn tegenstanders aan als: het „critisch gevoelen” (terwijl hij vroeger zwaarder accentueerde door te spreken van het „afwijkend gevoelen”), tolkens wordt deze uitdrukking op één lijn gesteld met een andere: „tegenstand van de leer der algemeene genade”.

Dit is heel jammer.

Immers wie critisch staat tegenover sommige punten van het werk van Kuyper, Bavink en Hepp, dus critisch staat tegenover de wijze, waarop sommigen de leer der algemeene genade hebben voorgedragen, gefundeerd en uitgewerkt, is nog niet een tegenstand van deze leer zelf, zooals die in onze confessie wordt beleden.

Zelfs wanneer aangetoond was, dat sommigen critisch staan tegenover de Gereformeerde dogmatiek op dit punt, dan is dat nog niet gelijk te stellen met een loochenen van deze leer.

Bovendien wekt deze brochure — mogelijk ligt 't aan de noodwendige beknoptheid — den indruk, dat Prof. Hepp zijn inzicht gelijk stelt met de Gereformeerde dogmatiek, zooals dat ook het geval was in brochure 3.

Leuk is volgende bijzonderheid:

Prof. Hepp begint met de gedachten der beide beschuldigten te typeeren als „single-track theology”, d.i. een theologie, die zich over één rail beweegt.

Dat wordt nader toegelicht als volgt: Ds de Graaf ziet zóó eenzijdig naar de leer der particuliere genade, dat hij de algemeene loochent. Prof. Schilder ziet alleen maar 't werkverbond en gaat zoo de gemeene gratie ontkennen.

Afgedacht nu van de vraag of deze beschuldiging juist is — 'k hoop aan te toonen, dat zulks niet 't

geval is — waardig.

Hierin ligt stootelijk vast zich ten aanzien gedachten z wordt dus ten aanzien gemeene gra en waar de Kruis van de daarin mag Dat wordt 't Wordt eenig juiste Deze meth dezer brochu

Single-track dan juist de verbondsbeschr het verbond, in, staat te be track, single t tot eind mono, taseert soms t

„De Wachter

Naar ik ve lens”, dat zij, dat wij moe kunnen zegge het meest ka

Tenslotte v toech, om pub zitting ame synode beno het oog te z te rapporteer nu Prof. Scha beveling ver volgen lokt.

Ds Rietberg

Kuyper dan van a verklaart hij drukking: a meene gr deze reeks a misverstand, sluipen, also genade aller de genade p wrikken. Er licht misbruik genade mee niet het ge komen, zij zekere hoog genade” deel

De algemeen deel van al den, in hun voor eeuwig enkele zaligm een geheel of Verbondsge van „algea wordt verloru verstand en anders wel v leven, en het sprekende go gemeene

Ds Rietberg

Bijzonder c term „gemeen gedrukt als Kuyper heeft houden; hij nade”. In de gemeene gen

Kuyper w werk het laat niet gesprok formuleering kunnen kom

Tot die se komen, Wel is er dispu teerd.

Bezwaren werd gewaar

Tot een be onze kerken

Ds F. J. B. S sche Waard”:

De situatie Hepp zich g dreigende def wordt hij nu

op een eenig meerde besch rijke stuk va

Ds C. Lindeb

Misschien i eerste „richti de tweede, A „richting” h formuleerde, ons althans t

Ach neen; I haastig zijn co het „bouwen” geteekende bra

Zier,